

Hierarchies in Clause Linkage and Complex Sentence Continuum in Spoken Persian

Fateme Yegane ¹, Farhad Sasani ²

1. Corresponding Author, Ph.D. Candidate Linguistics Department, Faculty of Literature, Alzahra University, Tehran, Iran. Email: f.fatemeyegane@gmail.com

2. Associate Professor, Linguistics Department, Faculty of Literature, Alzahra University, Tehran, Iran. Email: fsasani@alzahra.ac.ir

Article Info	Abstract
<p>Article type: Research Araticle</p> <p>Article History:</p> <p>Received: 18,October, 2023</p> <p>In Revised Form: 29, December, 2023</p> <p>Accepted: 9, January, 2024</p> <p>Published Onlin: 10, March, 2024</p> <p>Keywords:</p>	<p>The inadequacy of previous definitions of the concepts of subordinate or dependent clauses, and coordinate or consistent clauses, along with terminological Inconsistency, and considering all sentences containing relative clauses, complement clauses, and adverbial clauses in their construction as complex sentence in Persian language on one hand, and neglecting the possibility of hierarchical nature of clause linkage on the other hand causes a lot of dispersion in the definition of clause linking and complex sentence in previous research. In Persian language, in many cases, especially in speech, linkers (conjunctions) are not overt, which make the coordinate clauses and subordinate clauses alike on one hand and similar to independent clauses on the other hand. Conjunctions or linkers in clause linkage are also place of dispute, covering an inconsistent collection its items clearly different from each other. To address these issues, in a descriptive approach, a spoken corpus of 4500 minutes of various programs of different television and radio channels of National Media of Iran, in the period of Khordad 1400 to 1401 were examined. For data analysis in this research, no priori theoretical framework was used, but based on the collected data, with a prototypical and hierarchical approach, a model proposed for the study of clause linkage and complex sentence in Persian language. To achieve this goal, definition for different kind of clause linkage presented in the first place, then two concepts of “Clause connection” and “clause relation” were distinguished. And a triple distinction was established between intra-clausal linkage (within the same clause), inter-clausal linkage (between two clauses), and beyond-clause linkage. The concepts of coordination, dependency and subordination, then re-defined. The linkers utilizing in each linkage are also specified. Then by determining same parameters for describing both the coordinate and subordinate clauses, hierarchies in clause linkage and complex sentence continuum in spoken Persian presented.</p> <p>complex sentence; subordinate clause; coordinate clause; adverb clause; relative clause; complement clause; Persian language.</p>

Cite this The Author(s): Yegane,F., Sasani, F:2023-2024: Hierarchies in Clause Linkage and Complex Sentence Continuum in Spoken Persian: Journal of Language Researches, No. 2, Vol.14, Autumn & Winter, Serial No. 27 - (161-192).

DOI: [10.22059/jolr.2024.366685.666863](https://doi.org/10.22059/jolr.2024.366685.666863)

Publisher: University of Tehran Press

1. Introduction

In the process of speech or formation of text, Clauses are linked in different ways. One of the types of these linkage is non-simple sentences. There are differences in the definition of Persian non-simple sentences and their types in different research. Some divides non-simple sentences into two categories: coordinate (consistent) and subordinate (dependent). Some considered subordinate or dependent clauses to include relative clauses, complement clauses and adverbial clauses. Others use the term subordinate or dependent clauses only for adverbial clauses, and address relative clauses, and complement clauses in different category, studding coordinate clauses separately. Some considered adverbial clauses to be a kind of dependent clauses. As it can be seen there aren't many consistencies in these categories in previous studies. Relative clauses, and complement clauses are syntactically dependent to the main clause and become embedded in it, while adverbial clauses are not syntactically dependent, but in some literatures all these three kind of clauses being study under the single term, i.e. subordinate clauses. So one of the problem in studying non-simple sentences in Persian literature is the problem of terminology. To add this problem, in complement clauses, the so called subordinate clause contain the main proposition semantically and must be considered the main clause. Besides in Persian In many cases, especially in speech, linkers are not overt which make the coordinate clauses and subordinate clauses alike on one hand and similar to independent clauses on the other hand. Conjunctions or linkers in clause linkage are also place of dispute, covering an inconsistent collection its items clearly different from each other. It should be noted that this research is a language specific research on Persian language, so English equivalent for Persian terms may vary slightly, as they are not copied from English, among which is "complex sentence".

2. Literature review

The dominant approach in the classification of non-simple sentences in Iranian researches has been a dichotomy: coordinate (consistent) and subordinate (dependent). This means that all types of non-simple sentences (complex sentences) are included in one of these two categories. Bateni (1348), Shafa'i (1363), Vothoqi (1363), Meshkatoddini (1366), Anvari and Givi (1369), Arjang (1371), Nobahar (1372), GholamAlizadeh (1366), Farshidvard (1375). , Haq-Shanas et al. (2007) mentioned this duality. Even in recent studies, this duality can be seen: Hassanzadeh (1374), Mahoutian (1378), Jafari (1390). In most researche, there is no distinction between relative clauses [dependent on one of the arguments of the verb], complements clauses and adverbial clauses, and all of them have been studied under the title of dependent or subordinate clauses: Lazar (1975), Lambton (1976), Windfuhr (1979), Khayampour (1347), Shariat (1364). Also, there is no agreement on conjunctions, and the cases that in one study, for example, are considered as coordination conjunctions, are mentioned as subordinate conjunctions in another study: Rasakh-Mohand and Salimian (2014), Naghz Goye Kohan and Ahmadkhani (2014), Yousefi and Torabi (2013). In most cases, according to our collected data, assuming a clear-cut dichotomy are not possible.

3. Materials and methods

In a descriptive way, a speech corpus including 4500 minutes of various national media programs (television and radio networks) was analyzed in the period of Khordad 1400 to 1401 (May 2021 to May 2022). Some samples were also selected from the everyday speech of the speakers (standard Persian) in the same period of time. For data analysis in this research, no priori theoretical framework was used, but based on the collected data, with a prototypical and hierarchical approach, a model proposed for the study of clause linkage and complex sentences in Persian language.

4. Discussions and conclusion

Considering what was said about the terminological dispersion in previous studies, in order to re-define the concepts of coordination, dependency and subordination, two concepts of "Clause connection" and "clause relation" were suggested in this research, then three different clausal linkage were presented, i.e. intra-clausal linkage (within the same clause), inter-clausal linkage (between two clauses), and beyond-clause linkage. The diagram for different text linkage is presented. In Clause connection, the link between clauses is syntactic, and one

clause becomes part of the structures of another clause, and has syntactic dependency with the main clause. We classify the clauses that link to each other through Clause connection as "dependent" clauses, which include relativizations (relative clauses), complementization (deictic complement, subject complement, complement clauses). In inter-clausal linkage, the clauses do not have any syntactic dependence on each other. We included main-subordinate clauses and coordinate (consistent) clauses in this group, and considered them as complex sentence in Persian language, i.e. only inter-clausal linkage can be considered complex sentence. In such connections two separate clauses are connected to each other, and although they have a semantic connection, there isn't any syntactic connection among them. The connection of some clauses with each other is beyond the clause. The linkers utilizing in each linkage are also specified. Coordinate and subordinate clauses have characteristics that distinguish them from each other, and at the same time, they have some common characteristics that can be used to describe both types of these clauses. But there are cases that cannot be easily classified as coordinate or subordinate clauses, because they do not have the typical characteristics of either groups. Therefore, adopting a prototypical and hierarchical approach to study non simple sentences in Persian would be helpful. In this research, common parameters for describing both the coordinate and subordinate clauses were suggested. These parameters are: syntactic and semantic representation of the propositions of the clauses; identity of the subjects of clauses (whether they are the same or different); the presence (or absence) of explicit linkers. In this research the following hierarchies, diagrams and tables were represented: the hierarchy of syntactic and semantic representation of propositions in clause linkage, the hierarchy of explicitness of linkers in clause linkage; the diagram of the relationship between the size of the clauses and the tendency of explicitness of linkers; the diagram of relationship between the size of the clauses and the degree of coordination - subordination; the relationship between subjects of clauses (whether they are the same or different) and the degree of independence vs subordination; The table of kinds of semantic relations and the potential for explicit linkers; Table of types of clause connections and the tendency of explicitness of linkers. Complex sentence continuum in spoken Persian also presented (linear continuum and parallel continuum). It should also be noted that the continuum of Persian complex sentence can be used to measure the frequency of the use of complex sentences in different speech or writing styles and contexts.

سلسله‌مراتب‌ها در پیوندهای بندی و پیوستار جمله‌های مرکب در فارسی گفتاری

فاطمه یگانه^۱؛ فرهاد ساسانی^۲

f.fatemeyegane@gmail.com

fsasani@alzahra.ac.ir

۱. نویسنده مسئول دانش‌آموخته دکتری گروه زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. رایانامه:

۲. دانشیار گروه زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. رایانامه:

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

علمی - پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۷/۲۶

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۱۰/۰۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۱۰/۱۹

تاریخ انتشار:

۱۴۰۲/۱۲/۲۵

نابسندگی تعریف‌های پیشینی از مفاهیم بندهای وابسته (ناهمپایه /پیرو) و بندهای پیوسته (همپایه) در کنار آشفتگی اصطلاح‌شناختی و درنظرگرفتن همه جمله‌هایی که در ساختارشان بندهای موصولی، متممی و قیدی به کار رفته است به‌عنوان جمله مرکب از یک‌سو و عدم توجه به امکان پیوستاری بودن مقوله پیوند بندی از سوی دیگر، موجب پراکندگی بسیار در تعریف پیوند بندی و جمله مرکب در پژوهش‌های پیشین شده است. همچنین در زبان فارسی در موارد بسیاری به‌ویژه در گفتار پیوند نماها نا آشکارند که موجب می‌شود بندهای همپایه (پیوسته) و ناهمپایه (وابسته، یا پیرو) به یکدیگر و نیز به بندهای مستقل شبیه گردند. در خصوص اقسام حروف ربط یا به‌عبارت‌دیگر پیوند نماهایی که در پیوندهای بندی به کار می‌روند نیز اتفاق نظری دیده نمی‌شود و این مجموعه شامل مواردی است که با یکدیگر تفاوت آشکار دارند. به منظور پرداختن به این مسائل، در شیوه‌ای توصیفی، پیکره‌ای گفتاری شامل ۴۵۰۰ دقیقه برنامه‌های مختلف رسانه ملی در بازه زمانی خرداد ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۱ مورد بررسی قرار گرفت. برای تحلیل داده‌ها در این پژوهش، الگویی پیشینی به کار نرفت بلکه بر مبنای داده‌های جمع‌آوری شده، با رویکردی پیوستاری و سرنمونی، الگویی برای مطالعه پیوندهای بندی و جمله‌های مرکب در زبان فارسی پیشنهاد شده است. برای این منظور، ابتدا مفاهیمی با عنوان اتصال بندی و ارتباط بندی پیشنهاد گردید و تمایزی میان پیوندهای درون بندی، میان بندی و ورا بندی بنا نهاده شد. سپس مفاهیم پیوستگی، وابستگی و پیروی بندی بازتعریف شد. همچنین به پیوند نماهایی که در هر رابطه بندی کاربرد دارند اشاره شد. سپس از طریق مؤلفه‌های مشترکی که بتوان با آن هم بندهای پیوسته و هم پیرو را تعریف کرد، سلسله‌مراتب‌ها و پیوستارهایی پیرامون پیوندهای بندی و جمله‌های مرکب فارسی ارائه گردید.

جمله مرکب، بند پیرو، بند همپایه، بند متممی، بند موصولی، بند قیدی، زبان فارسی.

واژه‌های کلیدی

استناد: فاطمه یگانه؛ فرهاد ساسانی: (۱۴۰۲). سلسله‌مراتب‌ها در پیوندهای بندی و پیوستار جمله‌های مرکب در فارسی گفتاری: پژوهش‌های زبانی، سال ۱۴، شماره ۲، پاییز و زمستان،

DOI: 10.22059/jolr.2024.366685.666863

شماره پیاپی ۲۷ (۱۹۲-۱۶۱).

ناشر: موسسه انتشارات دانشگاه تهران.

۱. مقدمه

در روند گفتار و یا شکل‌گیری یک متن، بندها به شیوه‌های مختلفی به هم می‌پیوندند. یکی از انواع این پیوندها، جمله‌های موسوم به مرکب است (۱). در تعریف جمله مرکب و اقسام آن در پژوهش‌های مختلف تفاوت‌هایی هم در نام‌گذاری‌ها و هم در دسته‌بندی‌ها دیده می‌شود. برخی جمله مرکب را به دو دسته همپایه (پیوسته) و ناهمپایه (وابسته، یا پیرو) تقسیم می‌کنند. برخی جمله‌های وابسته یا ناهمپایه را شامل موصولی‌سازی، انواع بندهای متممی و بندهای قیدی می‌دانند. برخی دیگر اصطلاح بند وابسته یا ناهمپایه را فقط برای بندهای قیدی به کار می‌برند و موصولی‌سازی و بندهای متممی را قسمی از بندهای پیرو می‌دانند و در بحث بندهای پیرو به آن می‌پردازند و همپایگی را نیز به طور جداگانه مورد بررسی قرار می‌دهند. برخی نیز بندهای قیدی را نوعی بند پیرو در نظر می‌گیرند. همان‌طور که می‌بینیم پراکندگی‌های زیادی در این دسته‌بندی‌ها به چشم می‌خورد. از سوی دیگر بندهای موصولی و متممی وابستگی نحوی با بند اصلی دارند و در آن درونه می‌شوند درحالی که بندهای قیدی وابسته نحوی جمله دیگر نیستند. با این وجود در برخی پژوهش‌ها هر سه این بندها تحت یک عنوان واحد یعنی بندهای وابسته یا ناهمپایه یا پیرو بررسی می‌شوند؛ یعنی از اصطلاحی واحد برای تعریف پدیده‌های متفاوت استفاده شده است. از سوی دیگر به لحاظ معنایی در بندهای متممی، بندی که بند پیرو نامیده می‌شود در واقع محتوای اصلی گزاره را در بر دارد. جمله‌های موسوم به همپایه نیز هرچند به لحاظ ساختمانی وابسته یکدیگر نیستند، ولی به لحاظ ترتیب رخداد (به لحاظ معنایی) و یا ترتیبی که گوینده به دلایل کاربردشناختی برای آن قائل شده است با هم برابر نیستند و نمی‌توان آنها را جابه‌جا کرد. از این‌رو تعریف‌های پیشینی از جمله‌های مرکب و اقسام آن، نیازمند بازنگری و بازتعریف است.

۱- معلوم نیست این همه پولو از کجا آورده! [نهاد بندی].

۲- جوری رانندگی کن که باعث دلهره سرنشین‌ها نشی. [گروه قیدی با وابسته بند موصولی].

۳- تا نگفتم، زنگ نزن. [بند قیدی].

۴- دخترخاله‌ام که امسال پزشکی قبول شده، ده سال از من کوچکتره. [موصولی‌سازی در موضوع

فعل]

۵- خودم فهمیدم حواش جای دیگه‌س. [بند متممی فعلی]

۶- موتور بهش زده و پایش شکسته. $\neq$ پایش شکسته و موتور بهش زده. [نابرابری معنایی و

کاربردشناختی بندهای همپایه]

از سوی دیگر هرچند در غالب پژوهش‌ها بر روی زبان فارسی، به وجود پیوندنما به عنوان نشانه‌ای از مرکب بودن جمله اشاره شده است ولی در زبان فارسی به‌ویژه در گفتار در موارد

بسیاری پیوند نماها نا آشکارند. به‌علاوه همهٔ بندهایی که بند مرکب نامیده شده‌اند نیز وضعیت یکسانی ندارند؛ یعنی همهٔ بندهای همپایه یا پیوسته و ناهمپایه یا پیرو یا وابسته به یک میزان ویژگی‌های وابستگی و پیروی و پیوستگی بندی را از خود نشان نمی‌دهند و گاهی تعیین مرز قطعی میان این انواع بندی دشوار است. به‌ویژه زمانی که بندها با نا آشکاری پیوندنماهایشان دیگر ویژگی‌های تمام‌عیار گونهٔ خود را ندارند. (در مثال‌های ۷ تا ۱۲ پرانتز به معنای امکان (نا) آشکاری پیوندنماست.)

۷- خسته بودم (و) خوابم برد.

۸- (چون) خسته بودم، خوابم برد.

۹- خسته بودم (ولی) خوابم نبرد.

۱۰- خسته بودم (که) خوابم نبرد.

۱۱- (اگر) تیش رفت بالا، پاشویه‌ش کن.

۱۲- (وقتی که) تیش رفت بالا، پاشویه‌ش کن.

از این‌رو به‌نظر می‌رسد در مطالعهٔ بندهای مرکب فارسی رویکردی دوقطبی پاسخ‌گوی این تنوعات نیست. در ارتباط با حروف ربط یا به عبارت دیگر پیوند نماهایی (۲) که در این پیوندهای بندی به کار می‌روند نیز اتفاق نظری دیده نمی‌شود و این مجموعه شامل مواردی است که آشکار با یکدیگر تفاوت دارند. همچنین در اکثر پژوهش‌ها، مثال‌ها یا ساختگی است و یا از نوشتار و معمولاً از متن‌های کهن و ادبی انتخاب شده است. به نظر می‌رسد در پژوهش‌های پیشین دربارهٔ جمله‌های مرکب، توجه چندانی به گفتار نشده است. مقاله حاضر به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤالات است: ۱- چه ملاک‌هایی برای تمایز انواع پیوندهای بندی با یکدیگر وجود دارد؟ ۲- کدام پیوندهای بندی را باید جملهٔ مرکب در نظر گرفت؟ ۳- پیوند نماهایی که در این جمله‌ها به کار می‌روند کدامند؟ ۴- در مطالعهٔ بندهای مرکب فارسی کارآمدترین رویکرد چیست؟ برای پاسخ‌گویی به این سؤالات، در شیوه‌ای توصیفی، پیکره‌ای گفتاری شامل ۴۵۰۰ دقیقه برنامه‌های مختلف رسانه ملی (شبکه‌های تلویزیونی: یک، دو، سه، چهار، پنج، آموزش، معارف، تماشا، ورزش، نسیم، سلامت، افق، ایران کالا و شبکه‌های رادیویی ورزش، معارف، سلامت، فرهنگ) در بازهٔ زمانی خرداد ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۱ مورد بررسی قرار گرفت. برنامه‌های ترجمه‌شده و برنامه‌های غیرفارسی معیار و برنامه‌هایی که بازتاب فارسی نوشتاری‌اند، همچون برنامه‌های خبری، ملاک عمل نبوده‌اند. برخی نمونه‌ها نیز از میان گفتار روزمرهٔ گویشوران (فارسی معیار گفتاری) در همین بازهٔ زمانی انتخاب شده است. در ادامه پس از مروری بر پیشینه، به بررسی داده‌ها و الگوی پیشنهادی خود برای مطالعه می‌پردازیم.

۲. پیشینه پژوهش

رویکرد غالب در دسته‌بندی جمله‌های مرکب در پژوهش‌های داخلی به‌صورت دوگانه همپایگی (پیوستگی) و ناهمپایگی (وابستگی یا بندهای پیرو) است. به این معنی که انواع جمله‌های مرکب در یکی از این دو دسته گنجانده شده‌اند: باطنی (۱۳۴۸)، شفایی (۱۳۶۳)، وثوقی (۱۳۶۳)، مشکوه‌الدینی (۱۳۶۶)، انوری و گیوی (۱۳۶۹)، ارژنگ (۱۳۷۱)، نوبهار (۱۳۷۲)، غلامعلی‌زاده (۱۳۶۶)، فرشیدورد (۱۳۷۵)، حق‌شناس و همکاران (۱۳۸۷) این دوگانه را عنوان کرده‌اند. حتی در پژوهش‌های متأخر نیز این دوگانه دیده می‌شود: حسن‌زاده (۱۳۷۴)، ماهوتیان (۱۳۷۸)، جعفری (۱۳۹۰)، میرزایی (۱۳۹۶) نیز هرچند مفاهیم بند پایه و پیرو را با رویکردی نقش‌گرا بازتعریف کرده و تعریفی کاملاً مقابل تعریف سنتی از این دو مفهوم ارائه می‌دهد ولی بازهم قائل به همین دوگانه است. برخی نیز از این اصطلاحات استفاده کرده‌اند ولی بندهای همپایه (پیوسته) را جمله مرکب نمی‌دانند و لفظ جمله مرکب را فقط برای بندهای ناهمپایه‌ها (وابسته یا پیرو) یعنی جمله-هایی که از یک پایه و پیرو (با عناوین دیگری چون هسته و وابسته، یا بند اصلی و وابسته) تشکیل شده‌اند، به کار می‌برند: خانلری (۱۳۵۵)، وحیدیان کامیار و عمرانی (۱۳۷۹)، انوری و گیوی (همان)، ارژنگ (همان)، عماد افشار (۱۳۷۲)، طبیب‌زاده (۱۳۹۱). در غالب پژوهش‌ها تمایزی میان بندهای موصولی [وابسته یکی از موضوع‌های^۱ فعل]، متمم‌های فعلی و بندهای قیدی وجود ندارد و همه تحت عنوان بند وابسته یا پیرو مطالعه شده‌اند: لازار (۱۹۷۵)، لمبتون (۱۹۷۶)، ویندفور (۱۹۷۹)، خیام‌پور (۱۳۴۷)، شریعت (۱۳۶۴)، غلامعلی‌زاده (همان)، انوری و احمدی‌گیووی (همان)، ماهوتیان (همان)، رسول‌پور حسنلوئی (۱۳۸۸)، مهرآوران (۱۳۹۴). همچنین اتفاق نظری درباره پیوند نماها وجود ندارد و مواردی که در یک پژوهش، برای مثال، پیوندنمای ساخت جمله‌های همپایه در نظر گرفته شده است، در پژوهشی دیگر به‌عنوان پیوندنمای ساخت جمله‌های ناهمپایه نامبرده شده است: فرشیدورد (همان)، جعفری (همان)، راسخ‌مهند و سلیمیان (۱۳۹۴)، نغزگوی کهن و احمدخانی (۱۳۹۴)، یوسفی و ترابی (۲۰۱۳). نقطه مشترک این پژوهش‌ها می‌تواند این باشد که اغلب وجود دو فعل در جمله، ناقص بودن پیام و وجود حرف ربط، معیاری برای بند مرکب در نظر گرفته شده است و به نظر می‌رسد جمله مرکب را به معنی وابستگی نحوی و درونگی در نظر گرفته‌اند ولی از سوی دیگر تمایزی نیز میان وابستگی نحوی و بندهای مرکب قیدی قائل نشده‌اند.

¹ argument

۳. مبانی نظری

در مطالعه جمله‌های مرکب رویکردهای مختلفی وجود دارد از جمله رویکرد دوقطبی (ر.ک. پیشینه)، رویکرد مفهومی: برای نمونه رینهارت^۱ (۱۹۸۴)، تاملین^۲ (۱۹۸۵)، لانگاکر^۳ (۱۹۹۱)، کریستوفارو^۴ (۲۰۰۵). رویکرد نقش‌گرا: دیک^۵ (۱۹۹۷)، هنگولد^۶ (۱۹۹۶)، هلیدی^۷ (۱۹۸۵)، هلیدی و متیسن^۸ (۲۰۱۳). رویکرد گفتمانی: کمپ^۹ و ریل^{۱۰} (۱۹۹۳)، آشر و لسکاریدز^{۱۱} (۲۰۰۳)، مان^{۱۲} و تامسون^{۱۳} (۱۹۸۸). رویکرد غیردوگانه، پیوستاری و سرنمونی مانند فولی و ون‌ولین (۱۹۸۴)، ون‌ولین و لاپولا^{۱۴} (۱۹۹۷)، متیسن و تامسون (۱۹۸۸) (۳)، هیمن و تامسون (۱۹۸۴)، لمان (۱۹۸۸)، عمده مطالعات انجام‌شده داخلی، جمله‌های مرکب را در قالب یک دوگانه (همپایه/ناهمپایه) مورد بررسی قرار داده‌اند که چنانچه اشاره شد قادر به توضیح تنوعات به‌ویژه در فارسی گفتاری نیست. با توجه به داده‌های فارسی گفتاری به نظر می‌رسد پرهیز از مرز گذاری قاطع بین انواع پیوندهای بندی و تعیین ویژگی‌هایی که بتوان از طریق آن هر دو نوع بند وابسته (ناهمپایه/ پیرو) و پیوسته (همپایه) را توصیف نمود، می‌تواند راهگشا باشد. از آنجاکه این ویژگی‌ها در همه بندها به یک اندازه و یا به‌طور کامل وجود ندارد به نظر می‌رسد اتخاذ رویکرد پیوستاری در مطالعه، مناسب‌ترین شیوه برای تحلیل و توضیح تنوعات بندی در زبان فارسی باشد. در این مقاله از الگویی پیشینی استفاده نشده است و نگارندگان بر مبنای داده‌های جمع‌آوری شده از فارسی گفتاری و پیروی از رویکردهای غیر دوگانه، پیوستاری و سرنمونی در مطالعه جمله‌های مرکب، الگوی خود را برای مطالعه این جمله‌ها در زبان فارسی ارائه کرده‌اند.

۴. بررسی داده‌ها

با توجه به آنچه در خصوص نابسندگی مفاهیم پیوند بندی در مطالعات پیشین مطرح شد، در ادامه ابتدا دو مفهوم پیشنهادی این پژوهش با عنوان اتصال بندی و ارتباط بندی را طرح کرده و

-
- 1 T.Reinhart
  - 2 R. Tomlin
  - 3 R. Langucker
  - 4 S. Cristofaro
  - 5 S.C. Dik
  - 6 K. Hengeveld
  - 7 M. Halliday
  - 8 C. Matthiessen
  - 9 H. Kamp
  - 10 U. Reyle
  - 11 A. Lascarides
  - 12 W. Mann
  - 13 S.A. Thompson
  - 14 R. LaPolla

توصیف می‌کنیم و سپس به بازتعریف مفاهیم بندهای وابسته، پیوسته و پیرو می‌پردازیم. آنگاه رویکرد پیوستاری پیشنهادی این پژوهش برای مطالعه جمله‌های مرکب را توصیف خواهیم کرد.

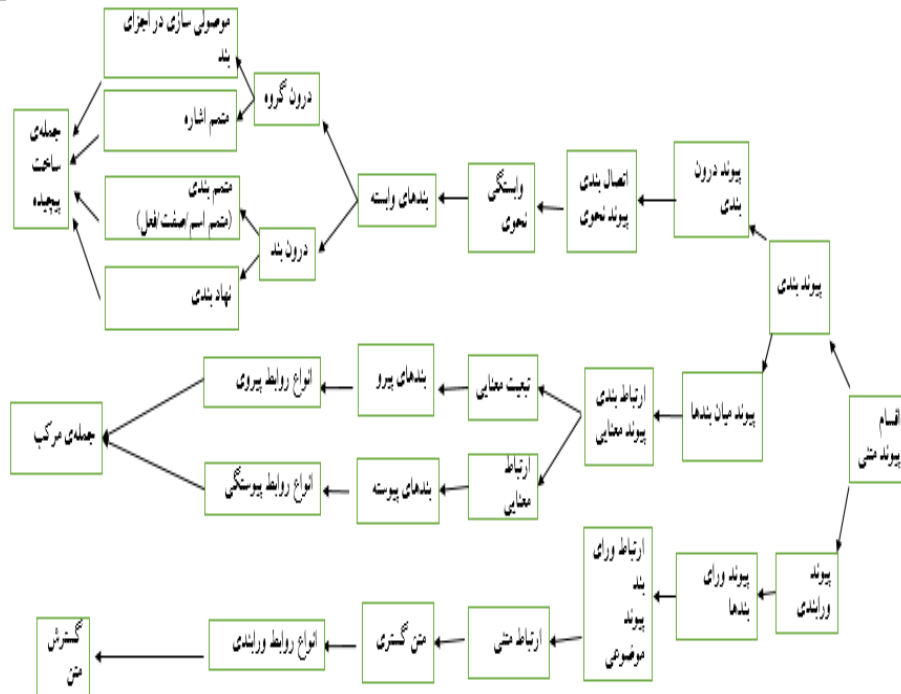
۴-۱. تعریف اتصال بندی و ارتباط بندی

بندها به چند شکل به یکدیگر می‌پیوندند: ۱) اتصال بندی. این پیوند در درون یک بند است و از نوع نحوی است (خاطر نشان می‌شود پیوند نحوی به معنای نفی ارتباط معنایی در این بندها نیست بلکه به این معنی است که ارتباط معنایی آنها به واسطه یک پیوند نحوی است). از این رو بندهای موصولی و متممی دارای اتصال بندی‌اند و جمله مرکب نمی‌سازند (جمله ساخت پیچیده (۴) می‌سازند). ۲) ارتباط بندی که میان بندها برقرار است. پیوند در ارتباط بندی معنایی دارد. به این معنی که دو بند وابستگی نحوی با هم ندارند و ارتباطشان از طریق معنا شکل می‌گیرد. ارتباط میان بندی به دو شکل بندهای پیوسته و بندهای پیرو است و به ساخت جمله مرکب منجر می‌شود. ملاک تمایز بندهای پیوسته از پیرو ملاکی «معنایی» است؛ یعنی اگر بندها، تابع (پیرو) معنایی یکدیگر باشند، این ارتباط از نوع ارتباط بند پایه و پیرو است. از این رو اگر بندی «علت، نتیجه، هدف، شرط و ...» بندی دیگر باشد، ارتباط بندی میان‌شان از نوع پیروی خواهد بود. ارتباط معنایی میان بندی در رابطه پیوستگی بندی از نوع پیروی نیست؛ یعنی یک بند، پیرو معنایی بند دیگر نیست. از این رو روابط پیوستگی، روابطی از قبیل ارتباط زمانی، افزایشی، اولویت و از این قبیل را میان بندها نشان می‌دهند. ۳) پیوند برخی بندها با یکدیگر نیز نه از نوع پیروی است و نه از نوع پیوستگی، بلکه پیوندی وراپندی و موضوعی دارند، به عبارت دیگر، انتظار معنایی برای تکمیل پیام وجود ندارد و شنونده منتظر شنیدن ادامه سخن از سوی گوینده نیست؛ و این ارتباط در جهت گسترش متن است. پیوند موضوعی به ساخت جمله مرکب نمی‌انجامد و پیوند نماهای آن از نوع پیوند نماهای بندهای پیوسته و پیرو نیست. برخی گروه‌های حرف اضافه‌ای با نقش پیوند نمایی مانند «از این گذشته؛ به عبارت دیگر؛ به این ترتیب؛ از این رو؛ جدای از این؛ برای نمونه»، برخی قیدها (اسم‌هایی که نقش قیدی دارند) مانند «بنابراین؛ لذا؛ سپس؛ پس؛ بعد؛ یعنی» و قیدهایی (اسم‌هایی) که نقش گفتمان نمایی دارند مانند «پس؛ دیگه» در پیوندهای وراپندی به کار می‌روند. مثال‌های زیر نمونه‌هایی از پیوندهای وراپندی را نشان می‌دهد:

۱۳- ما دو گوش داریم و یک دهان؛ بنابراین باید یکی بگیریم و دوتا گوش کنیم. (پشت پلک صبح، رادیو سلامت)

۱۴- مادر من شفا پیدا کرد با امید. پس این‌ها واهی نیست. (هاشور، شبکه افق)

به این ترتیب نمودار انواع پیوند متنی به شکل زیر ترسیم می‌گردد:

نمودار ۴-۱ - اقسام پیوند متنی (types of textual linkage)

گفتنی است تمرکز پژوهش حاضر بررسی جمله‌های مرکب است و فقط قسمت میانی این نمودار یعنی پیوند میان‌بندی در اینجا مورد بررسی کامل قرار گرفته است.

۴-۲. بازتعریف مفاهیم بندهای وابسته، پیوسته و پیرو

با توجه به آنچه در خصوص ارتباط بندی در مقابل اتصال بندی گفته شد، مفاهیم بندهای وابسته، پیوسته و پیرو به شکل زیر بازتعریف می‌شوند.

۴-۲-۱. بازتعریف مفهوم وابستگی بندی (بندهای وابسته)

وابستگی، گونه‌ای پیوند بندی از نوع اتصال است و در درون یک بند رخ می‌دهد. وابستگی بندها از نوع نحوی است و به شکل گسترش در اجزای داخلی یک جمله واحد است. از این رو به ایجاد جمله ساخت پیچیده می‌انجامد و جمله مرکب نمی‌سازد. انواع بندهای موصولی و متممی از نوع بندهای وابسته‌اند. پیوندنمای «که» در این پیوند بندی دیده می‌شود که نقش متمم نمایی یا موصول دارد و در غالب موارد امکان نا آشکاری دارد (در این خصوص در بخش ۴-۳-۲-۲- توضیحات تکمیلی خواهد آمد).

۴-۲-۲. باز تعریف مفهوم پیوستگی بندی (بندهای پیوسته)

پیوستگی، پیوندی بندی از نوع ارتباط میان بندهاست. بندها، وابسته نحوی یا پیرو معنایی بند دیگر نیستند. پیوند آن‌ها، ارتباط‌های معنایی مختلفی از جمله انواع ارتباط «زمانی»، «افزایش»، «تقابل»، «اولویت‌گذاری» و از این دست را نشان می‌دهد (برداشت‌های معنایی دیگر در نتیجه چیش بندها ممکن است). این ارتباط به ساخت جمله مرکب می‌انجامد. بندهای پیوسته صرفاً به لحاظ نحوی از یک نوع‌اند ولی از لحاظ معنایی و به‌ویژه کاربردشناختی، قابل جابجایی نیستند و رابطه متقارن ندارند. چیش بندها علل کاربردشناختی دارد. پیوند‌نمایی که در پیوند بندی از نوع پیوستگی دیده می‌شوند عبارت‌اند از «و؛ یا؛ اما / ولی...».

گفتنی است «و» در برخی کاربردهای خود نقش پیوند‌نمایی ندارد و صرفاً نقشی متنی دارد. منظور از نقش متنی، مواردی است که «و» پیوند‌نمای پیوسته ساز نیست. درواقع یک گسست موضوعی ایجاد می‌کند و عموماً برای انسجام متنی و در سطح وربندی به کار می‌رود. به نظر می‌رسد از آنجا که «و» در این کاربرد نقش پیوسته سازی ندارد، در پایان بند اول نباید از علامت نگارشی ویرگول استفاده کرد:

۱۵- هرگونه بی‌توجهی خیز دوباره این بیماری را در پی خواهد داشت؛ و سازمان هواشناسی هوای فردا را برفی اعلام کرد. (رادیو پیام)

۴-۲-۳. باز تعریف مفهوم پیروی بندی (بندهای پیرو و پایه)

پیوند بندهای پیرو با بند پایه از نوع ارتباط میان‌بندی و تبعیت معنایی است. بند پیرو به لحاظ معنایی، پیرو بندی دیگر است و به این شکل جمله مرکب ساخته می‌شود. بندهای قیدی از نوع بندهای پیرواند. پیوند‌نمایی که در ارتباط میان‌بندی از نوع پیروی دیده می‌شوند عبارت‌اند از «که؛ تا؛ چون؛ زیرا؛ اگر...» و هر پیوند‌نمایی که پس از آن، بی‌واسطه یک بند پیرو بیاید. از این رو مواردی مانند «به علت اینکه؛ به شرطی که؛ به منظور اینکه» در این مجموعه قرار نمی‌گیرند. گفتنی است پیوند‌نمایی مانند «به علت اینکه؛ به شرطی که؛ به منظور اینکه» به لحاظ معنایی همان مفاهیمی را منتقل می‌کنند که پیوند‌نمایی چون «که؛ تا؛ چون؛ زیرا؛ اگر» نشانگر آن‌اند، ولی به لحاظ نحوی، ساخت متفاوتی دارند که به ایجاد جمله مرکب نمی‌انجامند، بلکه ساخت‌هایی می‌سازند که «شبه مرکب» نام دارند. منظور از جمله‌های شبه مرکب، ساخت‌هایی است که از یک بند تشکیل شده‌اند، ولی جزء قیدی در آن بند، خود وابسته‌ای از نوع بند (موصولی یا متممی) دریافت کرده است. از این رو هرچند جمله مرکب نمی‌سازند ولی ظاهری شبیه به بندهای مرکب دارند (۵). مفاهیم بیانگر روابط قیدی در این بندها در ۱۹ گروه (۱۰ گروه اصلی و ۹ زیرگروه) طبقه‌بندی می‌شوند: زمان‌نمایی (فضا ساز، هم‌رخداد، زمان-پیامد، گستره-

پیامد، شرط‌نمایی (زمان-شرط))، توصیفگر مکان (مکان‌نما، علت‌نما، گستره‌نما، زمان‌نما)، شیوه‌نما، هدف و دلیل، شرایط، شرط، جایگزینی، افزایشی، مقیاسی، تقابلی.

۳-۴. سلسله‌مراتب‌ها در پیوند بندی و پیوستار جمله‌های مرکب

در ادامه ابتدا، ویژگی‌های مشترک در بندهای پیوسته و پیرو در زبان فارسی را بیان می‌کنیم. یادآور می‌شود برخی بندها سرنمون پیوستگی و پیروی بندی‌اند؛ یعنی تمام این ویژگی‌ها را در حد بیشینه خود دارند. در مورد انواع میانی پیوستار، درجاتی از این ویژگی‌ها مشاهده می‌شود. دیگر آنکه تمام پیوندهای بندی جمله مرکب نمی‌سازند (انواع اتصال‌های بندی و پیوندهای وربندی) هرچند پیوند میان‌شان برقرار است.

۳-۴-۱. بازنمایی نحوی و معنایی گزاره‌ها

یکی از ویژگی‌هایی که از آن طریق می‌توان بندی را مستقل، پیوسته، پیرو و یا وابسته دانست، استقلال نحوی یا معنایی گزاره‌هاست (۶)؛ یعنی این که آیا گزاره‌ها به لحاظ نحوی و معنایی به شکل گزاره‌هایی مستقل بازنمود شده‌اند و یا در یکدیگر ادغام شده‌اند. گویشوران برای انتقال پیام مورد نظر خود برحسب دلایل کاربردشناختی گزاره‌ها را به شکل‌های مختلفی به یکدیگر پیوند می‌دهند. گاهی آن را به شکل چند گزاره مستقل بیان می‌کنند؛ یعنی به شکل بندهای پیوسته و یا مستقل و گاهی چند گزاره را در یکدیگر ادغام می‌کنند و آنها را به شکل وابسته نحوی یا پیرو معنایی یکدیگر به کار می‌برند؛ یعنی به شکل اتصال بندی و یا به شکل بندهای پیرو. هرچه گزاره‌ها به صورت بندهایی که به لحاظ نحوی و معنایی مستقل‌ترند بیان شوند، در پیوستار به سمت پیوستگی نزدیک‌ترند تا جایی که به سمت بندهای مستقل می‌روند. هرچه گزاره‌ها به لحاظ نحوی و معنایی دارای پیروی یا وابستگی بیشتری باشند و ماهیت مستقلی نداشته باشند، به بندهای پیرو و وابسته نزدیک‌ترند تا جایی که در پیوستار پیوند بندی به سمت جمله‌های اسمی شده می‌روند. در نمونه‌های زیر، بازنمایی نحوی و معنایی گزاره‌ها در قسمت الف نسبت به ب از استقلال بیشتری برخوردار است. در واقع نمونه‌های ب درهم‌آمیختگی نحوی و معنایی بیشتری دارند. بخش‌های زیر خط‌دار در هر نمونه، این تمایز را نشان می‌دهد (علامت + به معنی بازسازی یک مثال از روی نمونه اصلی آن است):

۱۶- (الف) برای این که دل مردم رو شاد کنیم، تمام این سختی‌ها رو به جون می‌خریم و این که

وقتی پرچم‌مان به اهتزاز درمیاد حس غرور داره. (گزارش ورزشی، وزنه‌برداری، شبکه سه)

(ب) + برای شادی دل مردم، تمام این سختی‌ها رو به جون می‌خریم. اهتزاز پرچم‌مان حس

غرور داره.

در مثال ۱۶ گزاره‌ای که علت را بیان می‌کند در الف در قالب جمله‌ی شبه مرکب و به شکل متمم اشاره و در ب به شکل گروه اسمی بازنمایی شده است. بند قیدی «وقتی پرچم‌مان به اهتزاز درمیاد» در الف نیز به صورت گروه اسمی «. اهتزاز پرچم‌مان» بازنمایی شده است. به این ترتیب گزاره‌ها در قسمت ب درهم‌آمیختگی بیشتری دارند.

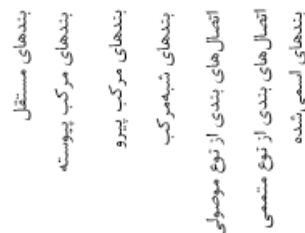
۱۷- (الف) + خدای متعال به ما دستور داده بود که در مسیر این فتح با این پیامبر همراه باشیم. با او بیعت کنیم. این طریق بیعت با خداست.

(ب) خدای متعال به ما دستور داده بود که در مسیر این فتح با این پیامبر همراه باشیم و با او بیعت کنیم و این طریق بیعت با خداست. (سمت خدا، شبکه سه)

در مثال ۱۷ الف، گزاره‌ها به شکل بندهای مستقل بیان شده‌اند و در قسمت ب به صورت بندهایی پیوسته بازنمایی شده‌اند که نسبت به الف از استقلال کمتری برخوردارند.

به این ترتیب سلسله‌مراتب بازنمایی نحوی و معنایی گزاره‌ها در انواع پیوند بندی به شکل سلسله‌مراتب ۴-۲ قابل ترسیم است. خاطر نشان می‌شود همه موارد نمودار ۴-۲-جمله مرکب نیستند:

در هم آمیختگی نحوی و معنایی گزاره‌ها ← استقلال نحوی و معنایی گزاره‌ها

نمودار ۴-۲- سلسله‌مراتب بازنمایی نحوی و معنایی گزاره‌ها (The hierarchy of syntactic and semantic representation of propositions)

۴-۳-۲. وجود پیوندنمای آشکار

در موارد بسیاری، به‌ویژه در گفتار به دلیل بهره‌گیری از تأثیر عناصر نوایی و بافت غیرزبانی پیوند نماها آشکار نمی‌شوند. در پیوندهای میان‌بندی، نا آشکاری پیوندنما هم در بندهای پیوسته و هم در بندهای پیرو دیده می‌شود. باید توجه داشت در هردو حالت وجود پیوندنما موجب می‌شود بند به بندهای پیرو نزدیک‌تر باشد و نبود پیوندنما بند را به استقلال نزدیک‌تر می‌کند؛ یعنی یک بند مرکب پیرو با پیوندنمای آشکار نسبت به بند مرکب پیرویی که پیوندنمای آشکار ندارد، درجه پیروبودگی بیشتری دارد. از سوی دیگر، یک بند مرکب پیوسته بدون پیوندنمای آشکار نسبت به بند مرکب پیوسته‌ای که پیوندنمای آشکار دارد، در پیوستار پیوند بندی به بندهای مستقل نزدیک‌تر است و بند مرکب پیوسته با پیوندنمای آشکار به سمت بندهای پیرو نزدیک است. در

مثال‌های زیر، پیوند نهایه‌ای که داخل پرانتز گذارده شده‌اند به این معناست که در کاربرد آشکار نشده‌اند. همان‌طور که مشاهده می‌شود بدون پیوندنما، تعیین پیوسته یا پیرو بودن یک بند همیشه به‌آسانی ممکن نیست:

۱۸- زود باش (و) بخور (تا) بریم دیگه تا نبسته.

۱۹- (چون) کار داشت، نیومد.

۲۰- (اگر) از جهنم هم داشته باشی برگریدی بت زنگ میزنن (و) میگن داری میای سر راهت فلان چیز هم بگیر (و) بیا.

۲۱- سرش رو بالش نیومده (که) خرپفش تو آسمونه، قشنگ دکمه آن و آف داره.

۲۲- (اگر) تیش رفت بالا پاشویهش کن.

در تمایز بندهای پیوسته از پیرو در بندهای فاقد پیوندنما، علاوه بر توجه به آهنگ جمله، توجه به وجه فعل می‌تواند تعیین‌کننده باشد. در زبان فارسی، وجه التزامی در بندهای پیرو کاربرد دارد؛ یعنی نمود نحوی این وابستگی معنایی در وجه فعل تظاهر می‌یابد:

۲۳- می‌ریم یه دوری بز نیم.

در مثال ۲۳ وجه فعل دوم التزامی است و در واقع جمله به‌صورت: «می‌ریم تا / که یه دوری بز نیم» بوده است و جمله مرکب پیرو است.

۲۴- می‌ریم یه دور می‌ز نیم.

در مثال ۲۴ وجه فعل دوم همانند وجه فعل اول است و در واقع جمله به‌صورت: «می‌ریم و یه دور می‌ز نیم» بوده است و جمله مرکب پیوسته محسوب می‌شود.

نکته دیگری که باید به آن توجه کرد این است که انواع روابط بندی در زبان فارسی می‌تواند از طریق جمله‌های مرکب پیوسته، جمله‌های مرکب پیرو و جمله‌های شبه مرکب نشان داده شود؛ یعنی محتوای یک گزاره واحد را می‌توان با صورت‌های نحوی متفاوتی بیان کرد که این گزینش‌ها دلایلی کاربردشناختی دارد. برای مثال گزاره‌های «نبود ترافیک» و «زود رسیدن» می‌تواند به‌صورت جمله‌های زیر بازنمایی شود، هرچند این مثال‌ها تمام موارد ممکن را شامل نمی‌شود:

۲۵- ترافیک نبود. زود رسیدیم. (بندهای مستقل)

۲۶- ترافیک نبود و زود رسیدیم. (پیوستگی بندی، بیان نتیجه)

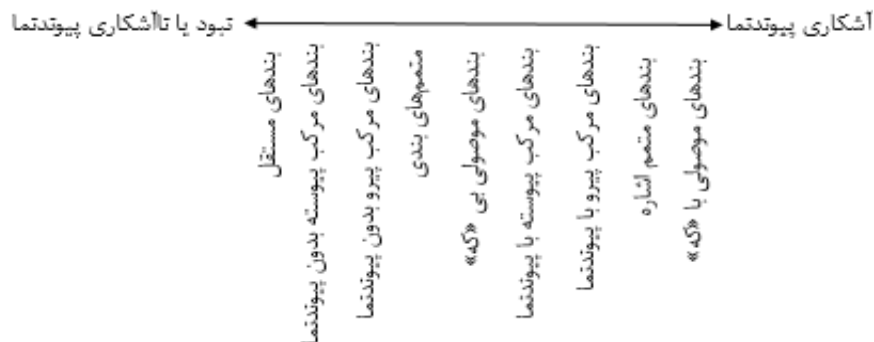
۲۷- چون ترافیک نبود، زود رسیدیم. (پیروی بندی، بیان علت)

۲۸- به خاطر این زود رسیدیم که ترافیک نبود. (بند شبه مرکب، بیان علت)

۲۹- اگه ترافیک نبود زود می‌رسیدیم. / اگه ترافیک نباشه زود می‌رسیم. (پیروی بندی، شرطی)

۳۰- وقتی ترافیک نباشد زود می‌رسیم. (بند شبه مرکب، زمانی)

۳۱- در صورتی که ترافیک نباشه زود می‌رسیم. (بند شبه مرکب، شرطی)
 به این ترتیب سلسله‌مراتب آشکاری یا نا آشکاری پیوندنما در انواع بندهای پیوسته، پیرو و وابسته به شکل زیر قابل ترسیم است:

نمودار ۴-۳- سلسله‌مراتب وضعیت آشکاری پیوندنما (The hierarchy of explicitness of linkers)

۴-۳-۲-۱. روابط معنایی و امکان آشکاری پیوندنماها

گفتیم در بسیاری از پیوندهای میان‌بندی، پیوندنماها می‌توانند آشکار نشوند. نکته‌ای که در اینجا باید مورد توجه قرار گیرد این است که امکان نا آشکاری پیوندنما در همه روابط معنایی میسر نیست. در مواردی هم که پیوندنما ناآشکار است، آهنگ جمله متفاوت با زمانی است که پیوندنما به کار می‌رود.

گفتنی است در پژوهش‌های مختلف دسته‌بندی‌های مختلفی برای روابط معنایی میان انواع جمله‌های مرکب برشمرده شده است. در این پژوهش روابط پیوستگی بندی در ۱۱ دسته (شامل: افزایش، افزایش تأکیدی، توصیفی-توضیحی، توالی رخدادها، زمانی، نتیجه، توالی-نتیجه، اولویت‌گذاری، اولویت‌گذاری افزایشی، تقابل، بیان یکسانی) و روابط پیروی در ۱۰ دسته (شامل: بیان نتیجه، بیان هدف، بیان علت، ارتباط زمانی، تقابل، شرط، شرطی افزایشی، زمان شرط، توضیحی، تأکیدی با سه الگوی مختلف) در نظر گرفته شده است (۷). همچنین در هر رابطه بندی، پیوندنماهای مشخصی به کار می‌روند.

در بندهای پیوسته با رابطه «افزایش تأکیدی»، «افزایش با هم» و «نه...نه»، «اولویت-گذاری»، «زمانی» و «بیان یکسانی» پیوندنما همیشه آشکار می‌شود و امکانی برای نا آشکاری آن وجود ندارد؛ در رابطه «تقابل» و «نتیجه» در بندهای کوتاه، پیوندنما می‌تواند آشکار نشود، ولی در بندهای بلند گرایش به آشکاری دارد، مانند مثال ۳۳. در مثال‌های زیر در صورت نا

آشکاری پیوندنمای داخل پراتنز، جمله نادرستی می‌شود (علامت * به معنی نادرستی بودن به کار رفته است):

۳۲- * می‌دونید، واردکننده‌های ما هم حتی (یا) فراری‌اند، (یا) زندانی‌اند. (چشم‌انداز، ایران کالا)

۳۳- * اصلاً جای بازیکنی اومد که خودش تعویضی بود و اومد که نجات بده، (ولی) بلای جان رنجرز شد. (گزارش ورزشی، شبکه سه)

در رابطه «بیان یکسانی» با «خواه ... خواه» و «چه ... چه» نا آشکاری پیوندنما متداول نیست، هرچند در صورت نا آشکاری، آهنگ جمله تغییر خواهد کرد: (علامت؟ نشانه نامتداول بودن این موارد است)

۳۴- ؟ + (چه) فردا تعطیل بشه، (چه) نشه، من نمی‌تونم باتون بیام.

در رابطه «افزایش» با «و»، پیوندنما قابل حذف نیست، مگر زمانی که بیش از دو مورد به یکدیگر افزوده شوند که آخرین پیوندنما باید آشکار شود و موارد پیش از آن می‌توانند نا آشکار باشند. چنانچه دیگر قیده‌های بیانگر افزایش همچون «نیز» و «همچنین» در بند وجود داشته باشند، «و» افزایشی می‌تواند نا آشکار باشد. چنانچه نهادها متفاوت و موضوع گزاره‌ها مختلف باشد، امکان نا آشکاری پیوندنمای «و» افزایشی وجود دارد، مانند مثال ۳۵.

۳۵- «من بالا رو تمیز می‌کنم و شیرین پایینو مرتب می‌کنم و فریدون حیاطو می‌شوره.» (ماهوتیان ۱۳۷۸: ۷۹).

در مورد روابط «توصیفی-توضیحی» و «توالی رخداد» نیز تقریباً همیشه این امکان وجود دارد. به این ترتیب، می‌توان گفت روابط «افزایش تأکیدی»، «افزایش با هم» و «نه...نه»، «اولویت‌گذاری»، «زمانی» و «بیان یکسانی» هرچند روابطی از نوع پیوستگی‌اند، در پیوستار سلسله‌مراتبی پیوند بندی به‌سوی بندهای پیرو نزدیک‌ترند.

در بندهای پیرو از نوع «تقابل» و «تأکید (با هر سه الگو)»، پیوندنما حتماً آشکار می‌شود و نا آشکاری آنها به تغییر یا تقلیل معنایی بند، معنای نامتعارف و یا غیردستوری شدن بند می‌انجامد:

۳۶- * هیچ خبری از برف نیست، (که) نیست.

۳۷- ؟ چرا باید برای واردات پوشک سگ، ارز چهار و دویستی اختصاص بدهیم، (که) اصولاً مورد نیاز کشور نبوده. (دومینو، شبکه سه)

در بندهای «توضیحی» و بندهای «نتیجه» امکان نا آشکاری پیوندنما وجود دارد. در بندهای هدف به‌ویژه در بندهای کوتاه پیوندنما می‌تواند نا آشکار باشد. در بندهای هدف، هرگاه وجه فعل در هردو بند التزامی باشد امکان نا آشکاری پیوندنما بیشتر است، هرچند یک اصل کلی نیست.

۳۸- واقعاً عالی بود، ولی اجازه بدهید چند تا نکته بگم، (که) انشالله بماند برای کسانی که این برنامه را می‌بینند. (عصر جدید، فصل سه، شبکه سه)

۳۹- کارهاتو بکن، (تا/که) بریم زودتر.

در رابطه «بیان علت»، پیوندنماهای «چون»، «چرا»، «چون که»، «چراکه» گرایش به آشکاری دارند. نا آشکاری پیوندنما در مورد پیوندنمای «که» ممکن است. نا آشکاری پیوندنما در مواردی که نهاد دو بند مشترک است متداول‌تر از زمانی است که بندها نهاد متفاوت دارند:

۴۰- می‌خواهم درباره‌ی ضرورت ابراز عشق به نوجوانمون صحبت کنیم، (چراکه) در سنی هستند که دریافت عشق از والدین یکی از ویژگی‌های مهم شخصیتشونه. (مثبت دوازده، رادیو سلامت)

۴۱- پاشو بریم، (که) دارم از خستگی می‌میرم.

در خصوص روابط زمانی امکان نا آشکاری پیوندنمای «که» ممکن است، ولی در مورد پیوندنمای «تا»، چنانچه نشانه‌ی رابطه‌ی همزمانی باشد، امکان نا آشکاری پیوندنما وجود دارد ولی در بندهای زمانی، نا آشکاری پیوندنما کمتر محتمل است و به تغییر معنایی می‌انجامد:

۴۲- (تا) داری پالالاش (۸) می‌کنی، یه نگاه کن ببین شماره‌ی کارگاه مبله رو پیدا می‌کنی؟

۴۳- * (تا) گوساله گاو شود، دل صاحبش آب شود. (ضرب‌المثل، گفتار روزمره)

در بندهای «شرطی» با پیوندنمای «اگر» و «که» امکان نا آشکاری پیوندنما وجود دارد. پیوندنماهای «که اگر» و «اگر که» گرایش به آشکار شدن دارند. در شرطی‌های افزایشی با پیوندنمای «اگر هم»، «اگر» می‌تواند نا آشکار باشد ولی «هم» همیشه آشکار می‌شود. در بندهای زمان-شرط نیز پیوندنمای «تا» همیشه آشکار می‌شود:

۴۴- من (اگر) نخوام هم بشنوم، نرگس خانم جای جفتمون اخبار و دنبال می‌کنه. (شکرستان، شبکه نسیم)

۴۵- (اگر) می‌شد که خوب بود.

وجود پیوندنما به نوعی تأکید بر نوع آن رابطه نیز هست. برای مثال یک رابطه‌ی بیان علت که پیوندنمای آشکار دارد نسبت به بندی مشابه که پیوندنما نا آشکار است، تأکید بیشتری بر علت می‌کند. استفاده از پیوند نماها موجب کاهش برداشت‌های محتمل از یک جمله‌ی مرکب و یا تأکید بر آن رابطه‌ی معنایی می‌شود. از این رو چنانچه تأکیدی در کار باشد، در همه‌ی موارد، پیوندنما آشکار خواهد شد.

آنچه باید مورد توجه قرار گیرد این است که در هر یک از روابط پیوستگی و پیروی، بندهایی که پیوندنماهای آنان امکان نا آشکاری ندارند و لازم است که حتماً آشکار شوند، نسبت به بندهایی که در آنها پیوندنما امکان نا آشکاری دارد، نشانه‌ی پیروی بیشتر بندی‌اند؛ در هر مورد به سمت بندهای پیرو در پیوستار نزدیک‌ترند.

نکته‌ی دیگری که لازم است مورد توجه قرار گیرد، اندازه‌ی بندهاست. استفاده از پیوندنما با اندازه‌ی بند نسبت معکوس دارد؛ یعنی هرچه بند کوچک‌تر باشد، نیاز به استفاده از پیوندنما کمتر است؛ برعکس، بند بزرگ‌تر بیشتر به پیوندنمای آشکار نیاز دارد. مثال‌های زیر به ترتیب بیانگر رابطه‌ی علت، شرط و تقابل است. موارد الف در هر نمونه مثالی از گزاره‌ای بلند است که نیاز به آشکاری

پیوندنما دارد و موارد ب همان روابط معنایی را در بندهایی کوتاه نشان می‌دهد که پیوندنما ناآشکار است.

۴۶- (الف) ما چون توانستیم شهاب دو و سه رو با موفقیت پرتاب کنیم، رفتیم سراغ ماهواره و پرتاب ماهواره. (راهنمای مسافران کهکشان، شبکه چهار)
(ب) نیومدی، رفتیم

۴۷- (الف) چقدر خوبه که سعی کنیم خوبی‌ها رو همیشه مدنظرمون قرار بدیم و اگر جایی هم فراموشمون شد، پای صحبت‌های بزرگان بنشینیم و از تجربیاتشون بهره‌مند بشیم، چراکه بهتره تجربه را تجربه نکنیم. (رادیو فرهنگ)
(ب) سر ساعت نیای، می‌ریم.

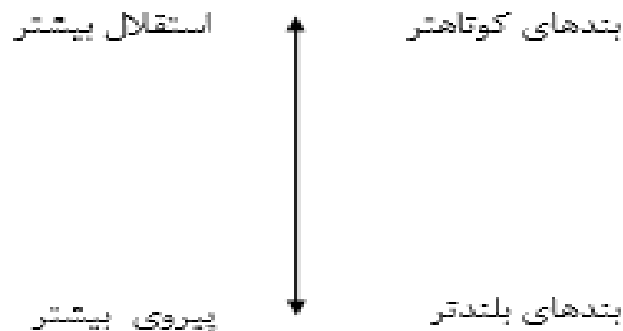
۴۸- (الف) هرچند که آثار و منابع بسیار زیادی در طول تاریخ برای جایگاه حضرت زهرا به رشته تحریر در آمده، اما نخستین فرهنگ الفبایی توسط گروه ما به رشته تحریر در آمد. (ویژه برنامه شهادت حضرت زهرا، رادیو فرهنگ)
(ب) سعی کردم، نشد.

نمودار زیر ارتباط اندازه بند با گرایش به (نا) آشکاری پیوندنما را نشان می‌دهد:

نمودار ۴-۴- ارتباط اندازه بند با گرایش به (نا) آشکاری پیوندنما (the relationship between the size of the clauses and the tendency of explicitness of linkers)

با توجه به این که آشکاری پیوندنما بند را از استقلال دور و به پیروی نزدیک می‌کند، می‌توان رابطه اندازه بند با میزان گرایش به پیروی یا استقلال بندی را نیز به صورت زیر ترسیم کرد:

نمودار ۴-۵- رابطه اندازه بند با میزان پیوستگی- پیروی بندی (the relationship between the size)
(of the clause and the degree of coordination -subordination)

پیوندنماهای ورا بندی نیز همواره امکان نا آشکاری دارند:

۴۹- ساخت‌وسازهای غیرمقاوم و غیراصولی می‌تواند در زمان زلزله تبدیل به خطر شود. (بنابراین) با کاربرد روش‌های صحیح می‌توان خطرات را به حداقل کاهش داد. (پشت پلک صبح، رادیو سلامت)

۵۰- مادر من شفا پیدا کرد با امید. (پس) این‌ها واهی نیست (هاشور، شبکه افق)

جدول زیر امکان آشکاری یا نا آشکاری انواع پیوند نماها را بر اساس نوع رابطه معنایی آن‌ها در جمله‌های مرکب (پیوسته و پیرو) و پیوندهای ورا بندی نشان می‌دهد:

جدول ۴-۱- نوع رابطه معنایی و امکان آشکاری پیوندنما (Kinds of semantic relations and the)
(potential for explicit linkers)

امکان آشکاری پیوندنما			نوع رابطه		نوع پیوند
امکان نا آشکاری	امکان آشکاری	لزوم آشکاری یا گرایش به آشکاری			
بندهای با نهادهای متفاوت و گزاره‌های متفاوت		*	افزایش	با «و»	پیوستگی
*	*		افزایش	با «و» در کنار قیده‌های افزایشی	
		*		با «نه نه؛ هم هم؛ نه هم»	
		*	افزایش تأکیدی		
*	*		توضیحی-توضیحی		
*	*		توالی رخداد		
		*	زمانی		
در بندهای کوتاه		در بندهای بلند	نتیجه		
*	*		توالی-نتیجه		

		*	اولویت‌گذاری	
		*	اولویت‌گذاری افزایشی	
در بندهای کوتاه		در بندهای بلند	تقابل	
		*	بیان یکسانی	
*	*		بیان نتیجه	
-در بندهای کوتاه. -در بندهایی که هر دو بند وجه التزامی دارند.	*		بیان هدف	
		*	چون (که)، چرا (که)	بیان علت
-در بندهای با نهادهای مشترک -در بندهای کوتاه	*		که	
*	*		همزمانی	ارتباط زمانی
		*	تا زمانی	
*	*		که	
		*	تقابل	
*	*		اگر؛ که	شرط
		*	که اگر؛ اگر که	
		*	شرطی افزایشی	
		*	زمان-شرط	
*	*		توضیحی	
		*	تأکیدی (یا هر سه الگو)	
*	*		ورابندی	

۴-۳-۲. امکان آشکاری پیوندنما در اتصال بندی

در اتصال بندی که پیوند نحوی میان بندها برقرار است، به‌ویژه در خصوص متمم‌های بندی که «که» نقش متمم‌نمایی دارد، تقریباً در همه موارد امکان نا آشکاری متمم‌نمای «که» وجود دارد. آشکاری و یا نا آشکاری «که» دلایل کاربردشناختی دارد و به نظر می‌رسد «که» اغلب برای تأکید و برجسته‌سازی آشکار می‌شود. در مثال‌های زیر «که» ی متمم‌نما که در داخل پرانتز آورده شده، به معنای نا آشکاری آن در کاربرد است.

۵۱- امیدوارم (که) مطالبی که امروز تقدیم حضورتون میشه، براتون مفید باشه. (گفت‌وگوی پزشکی، شبکه آموزش)

۵۲- کاملاً یوسف‌زاده اصرار داره، (که) قوانین رعایت بشه (لیگ برتر ووشو، شبکه ورزش)

در اتصال بندی از نوع موصولی «که» همیشه گرایش به آشکاری دارد؛ تنها موارد استثنا به نظر می‌رسد در اسم توصیفگر زمان «وقت» است، مانند ۵۶ و ۶۱ و نیز واژه‌های توصیفگر شیوه همچون «جور» مانند ۶۰ و نیز واژه‌های توصیفگر شیوه، مکان، زمان، شخص و غیره که در الگوی ساخت آنها واژه مبهم «هر» وجود دارد و نیز گروه‌های اسمی «این‌قدر» و «آن‌قدر» که

به یک مقیاس نامشخص اشاره دارند و پس از آنها متمم اشاره می‌آید که در این موارد «که» به-طور معمول گرایش به نا آشکاری دارد.

۵۳- ما می‌دانیم که توی معماری پاسارگاد هر جایی رو که معمار می‌خواسته به‌عنوان بخش تزئینی ازش یاد کنه، یا استفاده بکنه، از سنگ‌های سیاهی استفاده کرده که یک تضاد رنگی با بخش‌های دیگر داشته. (حفاظت و مرمت سنگ، شبکه افق)

۵۴- فعلاً هر ست رو تا جایی که به زانوت فشار نمیاره، تکرار کن.

۵۵- از کسی خوردم که هیچ فکرشم نمی‌کردم.

۵۶- وقتی امتحان‌ها تموم شد، می‌خوام فقط یه هفته بخوابم.

۵۷- هر جور فکر می‌کنم، سر منو کلاه گذاشتی. (ویتامین خ، شبکه نسیم)

۵۸- هر کی کد پیگیری داره، بیاد جلو.

۵۹- اونو باید بگیرم، انقدر بزنی صدا سگ بده.

۶۰- یه جوری واست درستش می‌کنم، اصلاً معلوم نشه شکسته.

۶۱- (الف) وقتی آماده شد، عکسشو برام بفرست.

(ب) موقعی که آماده شد، عکسشو برام بفرست.

(ت) هر موقع آماده شد، عکسشو برام بفرست.

۶۲- انقدر دلم برات تنگ شده بود، می‌دونستی از خجالت می‌مردی.

جدول زیر، امکان آشکاری یا نا آشکاری پیوندنما (متمم‌نما و موصول‌نما) را در انواع اتصال بندی نشان می‌دهد:

جدول ۴-۲ نوع اتصال بندی و امکان آشکاری پیوندنما (types of clause connections and the tendency of explicitness of linkers)

امکان آشکاری پیوندنما (موصول‌نما/متمم‌نما)					نوع پیوند	
گرایش عام		امکان نا آشکاری	امکان آشکاری	لزوم آشکاری		
نا آشکاری	آشکاری					
*		*	*		فعلی	متمم‌های بندی
*		*	*		اسمی	
*		*	*		صفتی	
	*		*		همین همان همین قدر همان	اشاره

اتصال بندی	متمم اشاره	قدر				
		این قدر	*	*	±	±
		آن قدر	*	*	*	*
بندهای موصولی	موارد استثنا در ۲-۳-۴	این که	*	*	*	*
		دیگر بندهای موصولی	*	*	*	*

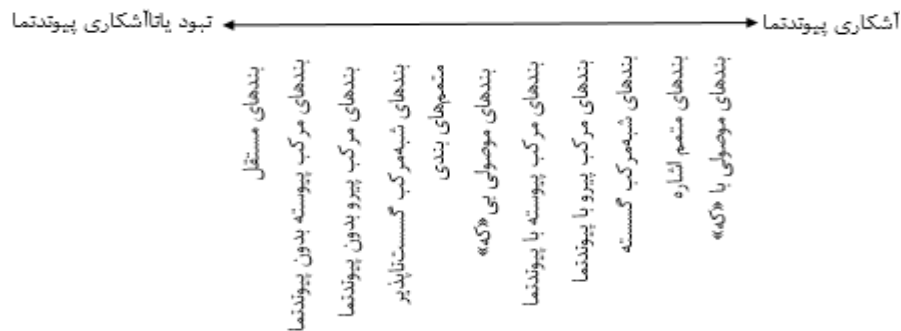
علامت ± در اینجا به این معناست که به نظر می‌رسد گرایش عام در این اتصال بندی مطرح نیست و آشکاری یا نا آشکاری پیوندنما مرتبط با عوامل گفتمانی از جمله تأکید است.

۳-۳-۲-۴. آشکاری یا نا آشکاری پیوندنما در انواع پیوندهای بندی

در مورد پیوستگی و پیروی بندی، کوتاهی بندها اغلب موجب نا آشکاری پیوندنما می‌شود، مگر در مواردی که تأکید وجود داشته باشد. به‌طور کلی در پیوستگی و پیروی و به‌خصوص در بندهای بلند گرایش به آشکاری پیوندنما وجود دارد. وقتی پیوندنما نا آشکار است، آهنگ جمله تغییر می‌کند. در کل، نا آشکاری پیوندنما در پیوستگی بندی محتمل‌تر از پیروی بندی است.

در اتصال‌های بندی، در انواع بندهای متممی، متمم‌نمای «که» اغلب گرایش به نا آشکاری دارد مگر به دلیل تأکید یا دیگر دلایل کاربردشناختی. در بندهای موصولی نیز متمم‌نما اغلب آشکار می‌شود، مگر در موارد استثنایی که در ۲-۳-۴-۲- اشاره شد و در الگوهای دارای واژه مبهم «هر» و گروه اسمی «این قدر» و «آن قدر» که موصول‌نما و متمم‌نما اغلب آشکار نمی‌شود. نکته مهم در آشکاری یا نا آشکاری پیوندنمای «که» در خصوص بندهای شبه مرکب نیز این است که امکان گسست بندموصولی یا متممی در این ساخت‌ها در همه موارد همیشه ممکن نیست. در برخی موارد، گسست به هیچ عنوان امکان‌پذیر نیست، در برخی محتمل است ولی کمتر دیده می‌شود و در برخی دیگر تقریباً همیشه اتفاق می‌افتد. مهم این است که در صورت گسستگی، موصول‌نمای «که» (و یا متمم‌نمای «که» در مورد بند متمم اشاره) حتماً در ابتدای بند خود قرار می‌گیرد. از این رو، می‌توان گفت در جمله‌های غیرتأکیدی، میان امکان گسست بند موصولی یا متممی با آشکار شدن «که» ارتباط مستقیم وجود دارد؛ یعنی هر جا «که» گرایش به آشکار شدن دارد، امکان گسست وجود دارد و وقتی گرایش به حذف «که» باشد امکان گسست ضعیف می‌شود یا از بین می‌رود. به‌عنوان یک اصل کلی، وقتی گزاره‌ها کوتاه باشند و چینش جمله‌ها معنی را منتقل کند، پیوندنما گرایش به نا آشکاری دارد. به همین دلیل در گفتار، پیوند نماها اغلب آشکار نیستند. به این ترتیب سلسله مراتب ۳-۴- درباره وضعیت پیوندنما در انواع

پیوندهای بندی، با لحاظ جمله‌های شبه‌مرکب به صورت سلسله‌مراتب ۴-۶- باز ترسیم می‌شود. همچنین این نمودار مربوط به جمله‌های غیرتأکیدی است:

نمودار ۴-۶- (نا) آشکاری پیوندتاما در انواع پیوندهای بندی در جمله‌های غیرتأکیدی (explicitness of linkers in different types of clause linkage in non-emphatic sentences)

۴-۳-۳. نهادهای مشترک یا متفاوت در دو بند

اگر دو بند دارای پیوند بندی نهاد مشترک داشته باشند بیشتر به بند‌های پیرو شبیه‌اند. نهادهای متفاوت بند را به سوی بند‌های مستقل نزدیک می‌کند. چه در خصوص بند‌های پیوسته و چه بند‌های پیرو، آنهایی که نهاد مشترک دارند نسبت به آنهایی که نهاد متفاوت دارند استقلال کمتری دارند. به عبارت دیگر، نهادهای متفاوت بند را به استقلال بندی نزدیک‌تر می‌کند. حتی در پیوند وربندی در بند‌های مستقل، آن دسته از بند‌هایی که نهادهای متفاوت دارند نسبت به مواردی که نهاد مشترک دارند، در پیوستار پیوند بندی به بند‌های مستقل نزدیک‌ترند. در مثال‌های ۶۳ تا ۶۵ که مواردی از پیوستگی بندی‌اند، نهادها متفاوت‌اند و از این رو نهادها استقلال بیشتری دارند. مثال‌های ۶۶ تا ۶۸ بند‌های پیوسته با نهادهای مشترک‌اند و از این رو نهادها استقلال کمتری دارند. آشکاری یا نا آشکاری پیوندتاما نیز خود درجه‌ای از پیروی یا استقلال را برای این بند به همراه دارد و نهادها را به بند‌های مستقل نزدیک یا از آن دور می‌کند:

۶۳- «من بالا رو تمیز می‌کنم و شیرین پایینو مرتب می‌کنه و فریدون حیاطو می‌شوره.» (ماهو تیان،

۱۳۷۸: ۷۹)

۶۴- در رو باز کردم و آمد تو.

۶۵- من گفته بودم، ولی تو حواست نبود.

۶۶- ما نمی‌توانیم انتظار داشته باشیم نماینده یک بخش کوچک بیاید برای ما درباره استقلال بانک مرکزی دل بسوزاند و برود دنبال اون، چون وقتی به حوزه انتخابی‌اش مراجعه می‌کنه ازش درباره پروژه می‌پرسند. (چشم‌انداز، شبکه ایران کالا)

۶۷- رژیم بعث جنگی رو بر کشور ما حاکم کرده بود و شهرها رو بمبارون می‌کرد. (پروانه، شبکه پنج)

۶۸- شخصیت‌هایی که طلوع می‌کنند مثل ستارگان درخشان و ماندگار یک سپهر در آسمان عظمت و شکوه یک کشور، برای همیشه می‌درخشند و هرگز هم غروب نمی‌کنند. (اختتامیه همایش ادبی سوختگان وصل، شبکه سه)

مثال‌های ۶۹ تا ۷۱ نمونه‌هایی از بندهای پیرو با نهادهای متفاوت‌اند و مثال‌های ۷۲ تا ۷۴

بندهای پیرو با نهادهای مشترک را نشان می‌دهد:

۶۹- بیدارت نکرده، چون من ازش خواسته بودم.

۷۰- اونا از آسایششون گذشتن که من و تو امروز امنیت داشته باشیم.

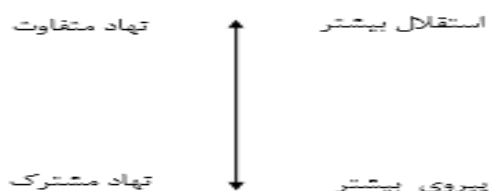
۷۱- خدا یه صبر گنده به من بده که تو انقدر بی‌خیالی.

۷۲- ما چون خودروساز نبودیم، باید به سمت مونتاژ خودرو بریم تا عادت کنیم. (چشم‌انداز، شبکه ایران کالا)

۷۳- ایزوگامو باید تعمیرش کنیم که واسه زمستون خیالمون راحت باشه.

۷۴- اگه خواستم برم، می‌خواهی به تو هم زنگ بزنم؟

نمودار زیر ارتباط نهادهای مشترک یا متفاوت در بندهای مرکب پیوسته و پیرو را با میزان استقلال یا پیروی بندی نشان می‌دهد:

نمودار ۴-۷- ارتباط نهاد مشترک یا متفاوت در دو بند با میزان استقلال یا پیروی بندی (the relationship between subjects of clauses (whether they are the same or different) and the degree of independence vs subordination)

ترکیب سه عامل «آشکاری یا نا آشکاری پیوندنما»، «اندازه بندها (مرتبط با بازنمایی گزاره‌ها)» و «نهادهای مشترک یا متفاوت» در ساخت بندهای مرکب پیوسته و پیرو و نمود آنها در ایجاد استقلال یا پیروی بیشتر بندی در جدول ۴-۳- نشان داده شده است:

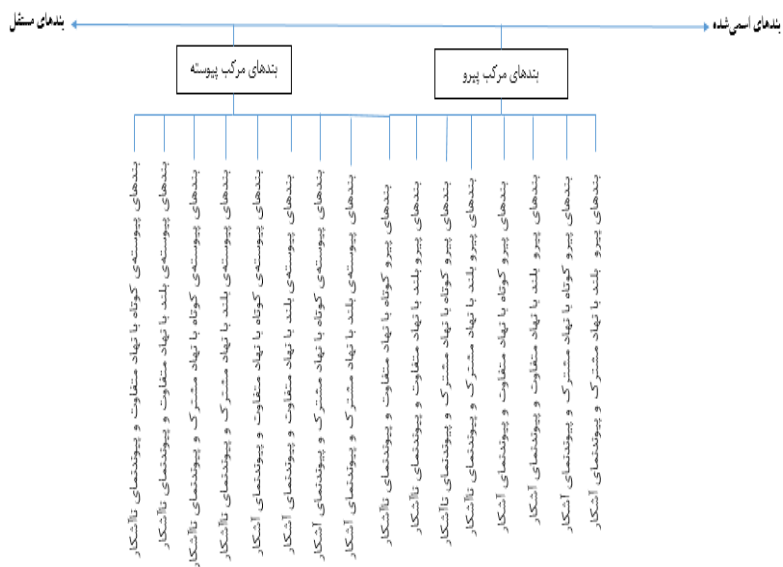

جدول ۳-۴- ارتباط عوامل پیوند نمایی، اندازه بند و اشتراک نهادها در پیوستگی-پیروی بندی (the parameters of explicitness of linkers, size of the clauses, and identity of subjects in coordination-subordination relations)

ویژگی	پیروی بندی بیشتر	استقلال بیشتر	بندی
پیوندنما	*		
		*	
اندازه بند (مرتبط با بازنمایی گزاره‌ها)		*	
		*	
نهادها در بندها	مشترک	*	
	متفاوت		*

با توجه به این جدول، ویژگی‌های سرنمونی یک بند مستقل عبارت است از: بندی کوتاه، با نهاد متفاوت و بدون پیوندنما و ویژگی‌های سرنمونی یک بند مرکب پیوسته و پیرو عبارت است از: بندی بلند، با نهاد مشترک و پیوندنمای آشکار.

از ترکیب عوامل سه‌گانه جدول ۳-۴- پیوستار خطی پیوستگی-پیروی بندی در پیوستار پیوند بندی در زبان فارسی به شکل زیر قابل ترسیم است:

نمودار ۴-۸- پیوستار خطی جمله‌های مرکب در زبان فارسی (linear continuum of complex sentences in Persian)

تفاوت مورد نخست پیوستار یعنی بندهای پیوسته کوتاه با نهاد متفاوت و پیوندنمای ناآشکار با بندهای مستقل در نوشتار در علائم سجاوندی است. در بندهای مستقل نقطه می‌گذاریم و در این بندها از ویرگول استفاده می‌کنیم. در گفتار نیز تفاوت درنگ و آهنگ می‌تواند این موارد را از یکدیگر متمایز کند.

در زیر برای هر یک از ۱۶ مورد پیوستار ۴-۸- به ترتیب مثالی برای نمونه می‌آید:

۷۵- اومدم، نبودی. (بند پیوسته کوتاه با نهاد متفاوت و پیوندنمای ناآشکار)

۷۶- شماها خودتون سر موقع با اسنپ برید، من خودم کارم تموم شد، میام. (بند پیوسته بلند با نهاد متفاوت و پیوندنمای ناآشکار)

۷۷- رسیدم، بیهوش شدم. (بند پیوسته کوتاه با نهاد مشترک و پیوندنمای ناآشکار)

۷۸- یک سال آزرگار هر جا فکرشو بکنی رزومه فرستادم، هنوز یه کار درست‌درمون پیدا نکردم. (بند پیوسته بلند با نهاد مشترک و پیوندنمای ناآشکار)

۷۹- اصرار کرد، منم [من هم] قبول کردم. (بند پیوسته کوتاه با نهاد متفاوت و پیوندنمای آشکار)

۸۰- رقابت‌های جوانان اصلاً دست کمی از رقابت‌های بزرگسالان نداره و یک وقت‌هایی توی برخی از مواد، عملکردهای بسیار جالب توجهی رو می‌تونیم شاهد باشیم. (بند پیوسته بلند با نهاد متفاوت و پیوندنمای آشکار)

۸۱- خسته بودم، ولی نخوابیدم. (بندهای پیوسته کوتاه با نهاد مشترک و پیوندنمای آشکار)

۸۲- اونهایی که مقابل دین واحد الهی ایستاده‌اند و از سر سرکشی و زیاده‌خواهی تکرر ایجاد کرده‌اند با محاسبه الهی روبه‌رو می‌شوند. (بند پیوسته بلند با نهاد مشترک و پیوندنمای آشکار)

۸۳- نیومدی، رفتیم. (بند پیرو کوتاه با نهاد متفاوت و پیوندنمای ناآشکار)

۸۴- تو امشب جواب اینو به من بدی، من صبح نشده ویرایش شده‌اش رو فرستادم رفتن. (بند پیرو بلند با نهاد متفاوت و پیوندنمای ناآشکار)

۸۵- می‌ریم، بیاریمش. (بند پیرو کوتاه با نهاد مشترک و پیوندنمای ناآشکار)

۸۶- من خودمو از همه طرف بچلونم ۱۵۰ تومن بیشتر ندارم. (بند پیرو بلند با نهاد مشترک و پیوندنمای ناآشکار)

۸۷- می‌ریم که اونا نیان. (بند پیرو کوتاه با نهاد متفاوت و پیوندنمای آشکار)

۸۸- اگر بعد از اون همه وقت و هزینه نتونیم برنده بشیم، مربی حسابی از دست همه‌مون ناراحت می‌شه. (بند پیرو بلند با نهاد متفاوت و پیوندنمای آشکار)

۸۹- احمقه که می‌ره. (بند پیرو کوتاه با نهاد مشترک و پیوندنمای آشکار)

۹۰- ما چون شهاب ۲ و ۳ رو با موفقیت پرتاب کردیم، رفتیم سراغ ماهواره. (بند پیرو بلند با نهاد مشترک و پیوندنمای آشکار)

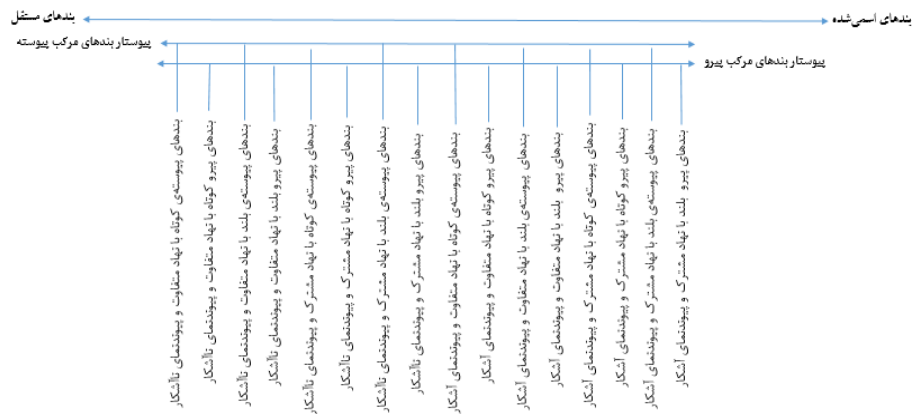
از آنجا که برخی جمله‌های مرکب (برای نمونه مواردی همچون مثال‌های ۷۵، ۷۷، ۷۹، ۸۳، ۸۵) از ویژگی‌های سرنمونی بندهای خود فاصله دارند و در برخی موارد می‌توان آنها را هم به شکل مستقل و هم پیوسته و هم پیرو تعبیر کرد، پیوستار جمله‌های مرکب فارسی را به صورت

موازی نیز می‌توان ترسیم نمود. نمودار ۴-۹- پیوستار موازی جمله‌های مرکب را نشان می‌دهد. در این پیوستار، پیوستار بندهای پیوسته و پیوستار بندهای پیرو به‌صورت موازی بر روی پیوستار بزرگ‌تر پیوندهای بندی (که یک سوی آن بندهای مستقل و سوی دیگر آن بندهای اسمی شده‌اند) قرار دارند. به این ترتیب آن دسته از جمله‌های مرکبی که هر دو تعبیر پیوستگی و پیروی را می‌توان از آنها برداشت کرد، مواردی‌اند که در پیوستار، موازی یکدیگر قرار دارند.

نمودار ۴-۹- پیوستار موازی جمله‌های مرکب فارسی (parallel continuum of complex sentences in Persian)

حالت خطی پیوستار ۴-۹- به‌صورت پیوستار ۴-۱۰- قابل ترسیم است:

نمودار ۴-۱۰- پیوستار خطی-موازی جمله‌های مرکب فارسی (linear-parallel continuum of complex sentences in Persian)

۵. نتیجه

این پژوهش با هدف «بررسی جمله‌های مرکب در فارسی» و بر مبنای فارسی گفتاری انجام گرفت. برای تحلیل داده‌های پژوهش الگویی پیشینی به کار نرفت بلکه بر مبنای داده‌های جمع‌آوری شده، دسته‌بندی و الگوی تازه‌ای متناسب با مطالعه جمله‌های مرکب در فارسی پیشنهاد شد. برای تمایز انواع پیوندهای بندی با یکدیگر، در پژوهش حاضر، تمایزی بنیادین میان دو مفهوم «اتصال بندی» و «ارتباط بندی» طرح شد. در اتصال بندی، پیوند میان بندها از نوع نحوی است و یک بند یکی از سازه‌های بند دیگر می‌شود و وابستگی نحوی با بند اصلی دارد. بندهایی را که از طریق اتصال بندی به یکدیگر پیوند می‌خورند بندهای «وابسته» نامیدیم؛ که شامل موصولی‌سازی و متمم اشاره و متمم بندی و نهاد بندی است. نوع دیگر پیوند بندی را ارتباط میان بندی نامیدیم. در ارتباط میان بندی، بندها وابستگی نحوی به یکدیگر ندارند. بندهای پایه-پیرو و بندهای پیوسته را در این گروه جای دادیم. پیوند برخی بندها با یکدیگر نیز از نوع وراثندی است. چون پیوندهای نحوی، یعنی بندهای موصولی و متممی، وابسته‌اند و بخشی از بند اصلی محسوب می‌شوند، جمله مرکب به شمار نمی‌آیند. جمله مرکب جمله‌ای است که از طریق ارتباط میان بندی ساخته می‌شود و در آن، دو بند مجزا به یکدیگر پیوند می‌خورد، چنان که ارتباط معنایی پیدا می‌کنند نه ارتباط نحوی؛ یعنی بندهای پیرو و بندهای پیوسته جمله‌های مرکب به حساب می‌آیند. پیوندنماهای جمله مرکب ساز عبارت‌اند از: ۱- پیوندنماهای پیوسته‌ساز همچون «و؛ یا؛ اما / ولی» و ۲- پیوندنماهای پیرو ساز همچون «که؛ تا؛ چون؛ زیرا؛ اگر». جمله‌های مرکب پیوسته و پیرو ویژگی‌هایی دارند که آنها را از یکدیگر متمایز می‌کند و در عین حال ویژگی‌های مشترکی دارند که از آن طریق می‌توان هر دو نوع این بندها را توصیف کرد. ولی جمله‌هایی وجود دارد که نمی‌توان آنها را به آسانی در زمره یکی از بندهای پیوسته یا پیرو قرار داد، زیرا به طور تمام‌عیار ویژگی‌های یک جمله پیوسته یا پیرو را ندارد. از این رو، اتخاذ رویکردی پیوستاری به مقوله جمله‌های مرکب در فارسی راهگشا است. در این پژوهش، برای جمله‌های مرکب مؤلفه‌های مشترکی پیشنهاد شد که هم توصیفگر بندهای پیوسته و هم بندهای پیرو باشد (وجود نهاد مشترک یا متفاوت در دو بند؛ بازنمایی نحوی و معنایی گزاره‌ها؛ وجود یا عدم وجود پیوندنمای آشکار) و از طریق آن پیوستار جمله‌های مرکب فارسی ارائه شد (عوامل دیگری همچون تغییرات آهنگی و دیگر عناصر نوایی و تفاوت در وجه فعلی نیز در این بندها دیده می‌شود ولی در همه انواع بندهای پیوسته و پیرو تمایزدهنده نیستند. از این رو به عنوان مؤلفه‌ای مجزا در نظر گرفته نشدند.) در این پژوهش همچنین، سلسله‌مراتب بازنمایی نحوی و معنایی گزاره‌ها در پیوندهای بندی، سلسله‌مراتب (نا) آشکاری پیوندنما در پیوندهای بندی، نمودار ارتباط اندازه بندها با گرایش به (نا) آشکاری پیوندنما، نمودار ارتباط اندازه بندها با میزان پیروی-پیوستگی

بندی، نمودار ارتباط نهاد مشترک یا متفاوت با میزان استقلال یا پیروی بندی و جدول روابط معنایی میان جمله‌های مرکب و امکان آشکاری پیوند نماها، جدول انواع اتصال بندی و گرایش به (نا) آشکاری پیوندنما نیز ارائه گشت. همچنین لازم به ذکر است از پیوستار جمله‌های مرکب فارسی می‌توان برای بسامدسنجی کاربرد جمله‌های مرکب در سبک‌ها و بافت‌های مختلف نیز بهره برد.

پی‌نوشت‌ها

۱. گفتنی است در این پژوهش، برای پرهیز از ارائه معادل‌های جدید انگلیسی، از همان اصطلاحات موجود استفاده شده است - برای نمونه معادل انگلیسی جمله مرکب **complex sentence** به کار رفته است - که الزاماً منطبق با موارد کاربرد آن در زبان انگلیسی نیست.
۲. گفتنی است در این پژوهش، از اصطلاح خنثی «پیوندنما» برای اشاره به تمامی مواردی استفاده شده است که در پژوهش‌های پیشین «حرف ربط»، «حرف ربط مرکب»، «گروه ربطی» و غیره نام‌گذاری شده‌اند. پیوندنما می‌تواند متمم‌نما، موصول‌نما، یا نشانه پیوند بندهای همپایه (پیوسته) و ناهمپایه (وابسته / پیرو) باشد.
۳. لازم به ذکر است برخی از پژوهش‌های نامبرده شده به این دلیل که تقسیم‌بندی‌ای خارج از دوگانه وابستگی - پیوستگی برای بندهای مرکب در نظر گرفته‌اند، در ذیل این بخش قرار داده شده‌اند، برای نمونه پژوهش متیسن و تامسون (۱۹۸۸) را می‌توان پژوهشی گفتمان‌محور در نظر گرفت.
- ۴؛ یعنی گسترش در یک بند واحدند.
۵. برای اطلاعات بیشتر در خصوص این ساخت رجوع کنید به: یگانه، فاطمه و فرهاد ساسانی (۱۴۰۰). جمله‌های شبه‌مرکب در فارسی و راهبردهای ساخت آن. نشریه پژوهش‌های زبان‌شناسی. ۱۳ (۲). ۱۴۳-۱۶۴.
۶. خاطر نشان می‌شود در این مقاله گزاره معادل **proposition** به کار رفته است.
۷. برای توضیحات تکمیلی و مشاهده شاهد مثال‌های هر دسته، رجوع کنید به: یگانه، فاطمه (۱۴۰۱). جمله‌های مرکب در فارسی گفتاری، رساله دکتری زبان‌شناسی. تهران: دانشگاه الزهراء.
۸. «پالالا کردن» واژه ابداعی یک کودک به معنی تکان دادن و خواباندن بچه روی پا.

منابع

- میرزایی، آزاده (۱۳۹۶). بازتعریف مفاهیم بند پایه و پیرو بر اساس رویکرد نقش‌گرا. *مجله زبان و زبان‌شناسی*. دوره ۱۳. شماره ۲۶. صص ۱۱۷-۱۳۲.
- ارژنگ، غلامرضا (۱۳۷۱). *دستور زبان فارسی امروز*. تهران: قطره.
- انوری، حسن و حسن احمدی گیوی (۱۳۶۹). *دستور زبان فارسی*. تهران: فاطمی.
- باطنی، محمدرضا (۱۳۴۸). *توصیف ساختمان دستوری زبان فارسی*. تهران: امیرکبیر.
- جعفری، فاطمه (۱۳۹۰). *دستور کاربردی ویژه زبان‌آموزان غیر فارسی‌زبان*. تهران: مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی، دانشگاه تهران، لغت‌نامه دهخدا.
- حسن‌زاده، حسن (۱۳۷۴). *جمله‌های مرکب (تحول و تکامل و بررسی ساختاری و نحوی اجزای آن)*. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی)، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- حق‌شناس، علی‌محمد و علاءالدین طباطبایی و سیدمهدی سمایی و حسین سامعی (۱۳۸۷). *دستور زبان فارسی ویژه دوره‌های کاردانی و کارشناسی پیوسته و ناپیوسته آموزش زبان و ادبیات فارسی*. تهران: مدرسه.

- سلیمیان، رقیه. (۱۳۹۳). *توالی بندهای قیدی در زبان فارسی*. (پایان نامه کارشناسی ارشد)، دانشگاه بوعلی، همدان.
- شریعت، محمدجواد (۱۳۶۴). *دستور زبان فارسی*. تهران: اساطیر.
- شفایی، احمد (۱۳۶۳). *مبانی علمی دستور زبان فارسی*. تهران: توس.
- طیب‌زاده، امید (۱۳۹۱). *دستور زبان فارسی*. تهران: مرکز.
- عماد افشار، حسین (۱۳۷۲). *دستور و ساختمان زبان فارسی*. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- غلامعلی‌زاده، خسرو (۱۳۷۴). *ساخت زبان فارسی*. تهران: احیاء کتاب.
- فرشیدورد، خسرو (۱۳۷۵). *جمله و تحول آن در زبان فارسی*. تهران: امیر کبیر.
- لازار، ژیلبر (۱۳۸۴ [۱۹۷۵]). *دستور زبان فارسی معاصر (مهستی بحرینی، مترجم)*. تهران: هرمس.
- ماهوتیان، شهرزاد (۱۳۷۸ [۱۹۹۷]). *دستور زبان فارسی از دیدگاه رده‌شناسی (مهدی سمایی، مترجم)*. تهران: مرکز.
- مشکوه‌الدینی، محمد (۱۳۸۱). *دستور زبان فارسی بر پایه نظریه گشتاری*. مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.
- رسول‌پور حسن‌لویی، حسین. (۱۳۸۸). *بررسی جملات مرکب در زبان فارسی بر پایه نظریه «دستور زبان نقش و ارجاع»*. (پایان نامه کارشناسی ارشد)، دانشگاه فردوسی، مشهد.
- نوبهار، مهرانگیز (۱۳۷۲). *دستور کاربردی زبان فارسی*. تهران: رهنما.
- مهرآوران، محمود (۱۳۹۴). *الگوی شناور در ساخت جمله‌های مرکب با توجه به کاربرد زمان افعال*. فنون ادبی. سال ۷. شماره ۲ (پیاپی ۱۳). صص ۸۷-۱۰۸.
- وثوقی، حسین (۱۳۶۳). *جمله مرکب و حذف معادل‌ها در زبان فارسی*. نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز. صص ۱۷۱-۱۸۸.
- وحیدیان کامیار، تقی و غلامرضا عمرانی (۱۳۷۹). *دستور زبان فارسی*. تهران: سمت.
- خیام‌پور، عبدالرسول (۱۳۴۷). *دستور زبان فارسی*. تبریز: کتابفروشی تهران.
- خانلری، نائل (۱۳۵۵). *دستور زبان فارسی*. تهران: توس.
- نغزگوی‌کهن، مهرداد و جلال احمدخانی (۱۳۹۴). «همپایگی عطفی در زبان فارسی». *پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی*، دوره ۵، شماره ۱۰.
- سلیمیان، رقیه و محمد راسخ‌مهند (۱۳۹۴). «توالی بندهای قیدی در زبان فارسی». *ادب پژوهی*، سال ۹، شماره ۳۲.

- Anvari, Hassan and Hassan Ahmadi Givi (1990). *Persian grammar*. Tehran: Fatemi. [In Persian]
- Arjang, Gholam Reza (1992). *Contemporary Persian grammar*. Tehran: ghatreh. [In Persian]
- Asher, Nicholas & Lascarides, Alex. 2003. *Logics of Conversation* [Studies in Natural Language Processing]. Cambridge: CUP.
- Batani, Mohammadreza (1969). *Description of the grammatical structure of the Persian language*. Tehran: Amir Kabir.. [In Persian]
- Cristofaro, S. (2005). *Subordination*. Oxford: Oxford University Press.
- Dik, S. C. (1997). *The Theory of Functional Grammar*. Part 1: The Structure of the Clause. Ed. Kees Hengeveld. Berlin and New York: Mouton de Gruyter. (1997b): *The Theory of Functional Grammar*. Part, 2.
- Emad Afshar, Hossein (1993). *Grammar and structure of Persian language*. Tehran: Allameh Tabatabaei University Press. [In Persian]

- Farshidvard, Khosrow (1996). *The sentence and its evolution in Persian language*. Tehran: Amir Kabir. [In Persian]
- Foley, W.A. & R.D. Van Valin (1984). *Functional syntax & universal grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gholam Alizadeh, Khosrow (1995). *Construction of Persian Language*. Tehran: ehya_ketab. [In Persian]
- Haiman J. and S.A. Thompson (1984). Subordination in universal grammar. *In Proceedings of the Tenth Annual Meeting of Berkeley Linguistic Society*.
- Halliday, M. (1985). *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.
- Haq-Shanas, Ali Mohammad and Aladdin Tabatabai and Seyed Mehdi Samai and Hossein Samei (2008). *Persian grammar for continuous and non-continuous associate and bachelor courses of Persian language and literature*. Tehran: Madrese. [In Persian]
- Hengeveld, K. (1996). *The internal structure of adverbial clauses*. Functional Grammar Series, 119-148.
- Jafari, Fateme (2011). *Practical grammar for non-Persian language learners*. Tehran University: Dehkhoda international Institute of Persian learning. [In Persian]
- Kamp, Hans & Reyle, Uwe. 1993. *From Discourse to Logic. Introduction to Modeltheoretic Semantics of Natural Language, Formal Logic and Discourse Representation Theory* [Studies in Linguistics and Philosophy 42]. Dordrecht: Kluwer.
- Khanlari, Natl (1976). *Persian grammar*. Tehran: Toos. [In Persian]
- Lambton, A. K. S. (1976). *Persian Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Langacker. R. W. (1991). *Foundation of cognitive grammar*. Vol.2. Descriptive Applications. Standford: Standford University Press.
- Lazard, Gilbert (1975). *A grammar of contemporary Persian*. Tehran: Hermes. [In Persian]
- Lehmann, C. (1988). Towards a typology of clause linkage. *Clause combining in grammar and discourse*, 18, 181-225.
- Mahoutian, Shahrazad (1997) *Persian grammar from the view point of typology*. Tehran: Markaz. [In Persian]
- Mann, William C. & Tompson, Sandra A. 1988. Rhetorical Structure Theory: Toward a functional theory of text organization. *Text* 8(3): 243–281
- Matthiessen, C. & S.A. Thompson. (1988). the structure of discourse and subordination, in J. Haiman J. and S.A. Thompson (Eds), *Clause Combining in Grammar and Discourse*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Mehravarán, M. (2016). The Dangling model in the construction of compound sentences with regard to verb tenses. *Literary Arts*, 7(2), 87-108. [In Persian]

- Meshkatodini, Mohammad (2002). *Persian grammar based on Transformational grammar*. Mashhad: Ferdowsi University Press. [In Persian]
- Mirzaei, A. (2017). Redefining the Concepts of Dependent and Independent Clauses According to a Functional Approach. *Language and Linguistics*, 13(26), 117-132. [In Persian]
- Naghz Goye Kohan, M., & ahmadkhani, J. (2015). "Conjunctive coordination in Persian language". *Comparative Linguistics*. 5(10), 197-217. [In Persian]
- Noubahar, M. (1993). *Functional grammar of Persian language*. Tehran: Rahnama. [In Persian]
- Rasekh Mahand, M., & salimian, R. (2015). Adverbial Clauses order in Persian. *Journal of Adab Pazhuhi*, 9(32), 173-192. [In Persian]
- Rasoolpour Hassan-Loui, Hossein (2009). *An Investigation in the Persian Compound Sentences on the "Role and Reference Grammar"*. Master's thesis. Mashhad: Ferdowsi University. [In Persian]
- Reinhart, T. (1984). Principles of Gestalt perception in the temporal organization of narrative texts. *Linguistics*. 22. 779-809.
- Shafaei, Ahmed (1984). *Scientific basis of Persian grammar*. Tehran: Toos. [In Persian]
- Shariat, Mohammad Javad (1985). *Persian grammar*. Tehran: Asatir. [In Persian]
- Tabibzadeh, Omid (2012). *Persian grammar*. Tehran: Markaz. [In Persian]
- Tomlin, R. (1985). Foreground-background information and the syntax of Subordination. *Text* 5. 85-122.
- Vahidian Kamiyar, Taghi and Gholamreza Omrani (2000). *Persian grammar*. Tehran: Samt. [In Persian]
- Van Valin, R. Jr & R. LaPolla (1997). *Syntax: Structure, meaning & Function*. Cambridge University Press.
- Van Valin, R. Jr & R. LaPolla (1997). *Syntax: Structure, meaning & Function*. Cambridge University Press.
- Windfuhr, G. L. (1979). *Persian grammar: History and state of its study* (Vol. 12). Mouton: The Hague.
- Yousefi, s. & H.Torabi (2013). *Basic Persian: A Grammar and Workbook*. Rotledge. London and New York.